

LISA SEE

ARBATOS

MERGAITĖ

IŠ

KOLIBRIŲ

SKERSGATVIO

Iš anglų kalbos vertė

Milda Baronaitė

Sofoklis

VILNIUS, 2021

Parskuodžiu per kiemą iki motinos kaip tik tuo metu, kai iš svėrimo zonos išeina aba su mano broliais. Neatrodo patenkinti.

– Pavėlavome, – sako aba. – Šiandienos kvotą jau supirko.

Viduje sudejuoju. Mūsų šeima: aštuoni suaugusieji ir daugybė vaikų. Ir taip sunku pragyventi iš to, ką uždirbame per pagrindinį arbatos skynimo sezoną (dešimt dienų per metus) ir du papildomus skynimo sezonus (kiekvienas dar po dešimt dienų), taip pat iš užsiauginamų ryžių bei daržovių ir abos su broliais medžioklės laimikio. O dabar surinktus lapus reikės neštis namo, viliantis, kad jie nesuges, ir ryt iš ryto – anksti ankstutėliausiai – vėl kopti čia, parduoti derlių ir keliauti dirbti; šį kartą į antrojo brolio arbatos sodą.

Ama atsidūsta:

– Rytoj vėl dviguba diena.

Brolienė kandžioja lūpas. Aš irgi nedžiūgauju, kad rytoj čia reikės eiti *du kartus*. Tačiau pastebėjusi, kaip antrasis ir trečiasis broliai vengia savo žmonių žvilgsnių, suprantu, jog naujienos iš tiesų dar blogesnės.

– Nėra reikalo, – taria aba. – Pardaviau lapus už pusę kainos.

Vos du jaunieji už kilogramą. Amai išsprūdęs garsas labiau primena verkšlenimą nei dejonę. *Tiek darbo vos už pusę kainos*. Dvi brolienės nušliaužia iki vandens kolonėlės prisipilti moliinių ąsočių. Vyrai sutupia. Grįžusios brolienės duoda jiems atsigeri. Tuomet pritupia šalia amos, pataiso kūdikių vystyklus ir ištraukia jiems žįsti krūtis. Šitaip ilsimės prieš ilgesnį nei dviejų valandų kelią žemyn iki Šaltinio Šulinio kaimo. Kol šeimyna poilsiauja, per kiemą nutipenu atgal iki berniuko.

– Tai ar pasakysi, kodėl čia slepiesi? – klausiu, tarsi visai nebūtume išsiskyre.

– Nesislepiu, – atsako, nors aiškiai meluoja. – Valgau paplotėlį. Nori atsikąst?

Labiau už viską.

Per petį žvilgtelį į amą ir kitus. Nesuprantu, kas su manimi negerai, bet, apsimelavusi per pusryčius, nedoros keliu žengiu ir toliau. Paeinu už maišų krūvos, dvelkiančios šviežiai nuskintais arbatos lapeliais. Kai atsiduriu šalia jo, berniukas, atrodo, nebežino, kaip elgtis. Nei atlaužia man gabaliuką, nei atkiša paplotėlį, kad atsignybčiau pati. Bet kąsni pasiūlė ir jis bus mano. Pasilenkiu, suleidžiu dantis į paplotėlį ir atplėšiu didelį kąsni.

– Koks tavo vardas? – klausia jis.

– Lijan, – atsakau pilna burna, patenkinta.

Vardu mane vadina tik mokykloje arba per įvairias apeigas. Kaimo gyventojams esu Šali (abos) dukra arba Sosos (amos) dukra. O namiškiams – mergaitė.

– Mano vardas Sanpa, – prisistato berniukas. – Esu iš Užuvėjos Šešėlio kaimo. Mano tėvas yra Losanas. Mano senelis buvo Bahlo. Mano prosenelis buvo Zabahas...

Kiekvienas akhų berniukas mokomas mintinai deklamuoti giminystės liniją: penkiasdešimties kartų vyriškosios giminės atstovų vardus – antrasis ankstesnės kartos vardo skiemuo tampa pirmuoju kitos kartos vardo skiemeniu. Spėju, kad būtent tai ir daro, kai jį pertraukia moters balsas, piktas balsas:

– Štai kur tu, mažas vagišiau!

Atsisukusi pamatau, kaip link mūsų per atvirą kiemą grėsmingai artėja dajų senė iš paplotėlių kioskelio. Pačiumpa mane už tunikos. Kita ranka sugriebia Sanpos ausį. Kai moteris ima vilkti mus iš slėptuvės, šis sustaigia.

– Saule ir Mėnuli, žiūrėkit! Vagys! – senės balsas perskrodžia kiemo klegesį. – Kur jų tėvai?

Ama pažvelgia mūsų pusėn ir negalėdama patikėti, ką mato, palenkia galvą. Iki šiandien nekėliau jiems rūpesčių. Niekada

nekryžiuoju kojų prie suaugusiųjų, tėvų žodžius priimu už gryną pinigą, o šypsodamasi ir juokdamasi užsidengiu burną. Galbūt ši rytą pagražinau pasakodama sapną, bet nevagiu ir nenusirašinėju mokykloje. Deja, riebalais ištepliota burna įrodo, kad paplotėlio paragavau, net jeigu jo ir nenugvelbiau iš dajų senės kioskelio.

Ama su aba pereina kiemą. Matant, kokie jie sutrikę, man nurausta žandai. Nudelbiu akis ir, kol tėvai kalba su pardavėja, žvilgsnį sutelkiu į nuospaudomis nusėtas jų pėdas. Netrukus prie mūsų prisijungia dar dvi poros pėdų ir sustoja abipus Sanpos – tai jo tėvai.

– Kas čia vyksta? – išgirstu pagarbų ir ramų abos balsą. Namuose jis kartais būna grubus, bet dabar akivaizdžiai stengiasi sušvelninti paplotėlių pardavėjos pyktį akhams taip būdingu mandagumu.

– Šitas man jau yra įkliuvęs, – prisimena senė, trukteldama Sanpą už ausies. – Kur vagis beeitų, te jį suėda tigras. Jeigu keliaus palei vandenį, teįkrenta į jo gelmes. Kai eis po medžiu, te šis ant jo užkrenta.

Tai mums įprastas, tačiau vis tiek galingas prakeiksmas – jis pranašauja siaubingos mirties kančias, tačiau atrodo, kad šalia stovinčiam berniukui tai nėra motais. Jis išsišiepia ir net neprisidengia burnos.

Dajų moteriškė užjaučiamai kreipiasi į mano mamą.

– Atrodo, vaikėzas į savo klaną prisiviliojo ir jūsų dukrą.

– Ar tai tiesa, mergaite? – klausia ama. – Kam tau šitaip elgtis? Pakeliu akis.

– Nemaniau, kad darau ką nors blogo.

– Nieko blogo? – klausia ama.

– Jis *pats* man davė. Nežinojau, kad paplotėlis vogtas...

Aplinkui susirinko daugiau smalsuolių.

AKHŲ KELIAS

– Nekaltinkime šios mergytės, – tarė vyras, kurį supratau esant Sanpos tėvą. – Jau buvai patekęs į bėdą ir būtent šioje vietoje. Pasakyk visiems teisybę.

– Taip, paėmiau, – pripažįsta Sanpa, bet, regis, nė kiek nesigrauzia. Nuskambėjo taip dalykiškai, lyg kalbėtų apie lietu arba praneštų, kiek kiaušinių vakar vakare padėjo vištos.

– Jis pasiūlė man atsikąsti, – įsiterpiu. – Norėjo su manimi pasidalyti...

Bet amai mano pasiteisinimai neįdomūs.

– Dabar abiejų vaikų pasaulių pusiausvyra yra sutrikusi, – pareiškia ji. – Mes laikomės akhų teisės...

– Mes taip pat vadovaujamės akhų teise, – paskelbia Sanpos tėvas. – Visus pasaulio akhus jungia bendra atmintis, kas mums leidžiama ir kas ne...

– Tuomet privalome atlikti vaikų, mūsų šeimų ir mūsų kaimų apvalymo apeigas. Klausimas tik, ar vaikai jose turėtų dalyvauti kartu, ar po vieną, – taria ama. Nors mūsų šeimos galva yra aba, derybas veda ama, kaip pribuvėja. – Palankiausių rezultatų sulauktume, jei abi šeimos ceremonijoje dalyvautų kartu, – nepažįstamiesiems jos balsas turbūt skamba taip pat švelniai ir šiltai, kaip abos konfrontacijos metu, lyg sakytų: *užglostysime šį nemalonumą ir visi būsime draugai*, tačiau aš amą puikiai pažįstu. Jos balse girdžiu nusivylimą manimi ir nerimą. – Ar galiu pasiteirauti, kurią ciklo dieną gimė jūsų sūnus?

– Sanpa gimė devintąją – tigro – dieną, – atsako berniuko motina, norėdama taip pat kuo nors padėti.

Šią nejaukią žinią išgirdę mano tėvai pradėjo mindžikuoti vietoje. Mūsų, akhų, savaitę sudaro dvylika dienų, kurių kiekviena pavadinta kokio nors gyvūno vardu. Aš gimiau kiaulės dieną. Visas pasaulis žino, kad tigras ir kiaulės negali tuoktis,

draugauti ar kartu ūkininkauti, nes tigras mėgsta ėsti kiaules. Blogą naujieną praneša ama.

– Šioji gimė kiaulės dieną. Apvalymo apeigas geriausia vykdyti atskirai, – ji mandagiai linkteli galvą ir suskamba nuo galvos apdangalo nukarę karoliukai bei monetos. Tuomet uždeda ranką man ant peties. – Eime mano.

– Palaukit! – tai paplotėlių pardavėja. – O aš? Kas man sumokės?

Sanpos tėvas siekteli ties klubu pririšto indigo spalvos kapšelio, bet aba jį sulaiko:

– Be reputacijos, mergaitė – niekas. Aš esu jos tėvas, todėl ir sumokėsiu, kiek esame skolingi.

Iš menko šiandienos atlygio jis atseikėja porą monetų ir įmeta į dajų moteriškės delną. Jau ir taip jaučiausi blogai. Dabar jaučiausi siaubingai. Jeigu čia būtų buvusi Citeh, tikrai nebūčiau lindusi už arbatos maišų kalno, sutikusi Sanpos, atsikandusi to paplotėlio...

Dajų moteriškė dar kartą timpteli Sanpą už ausies:

– Kad pamatytčiau tave išeinantį, bet neišvysčiau sugrižtančio.

Tai dar vienas dažnai vartojamas, bet vis vien šiurpus keiksmas, kuriuo taip pat užsimenama apie siaubingą mirtį. Laimei, šių žodžių senė nepakartoja man. Sanpos tėvai nusitempia jį šalim. Berniukas per petį pasiunčia man dar vieną šypsnį. Nesulaikau. Nusišypsau ir aš.

Toji paskutinė užsimezgsio ryšio kibirkštis padeda ištvirti kelionę namo. Šeimą mano elgesys aiškiai suerzino, todėl namiškiai nuo manęs atsitvėrė spengiančia tylos siena. Sustojame tik kartą – pasiimti krepšių, kuriuos buvome palikę pirmojo bro-

lio terasose. Į Šaltinio Šulinio kaimą grįžtame jau senokai sute-
mus. Nuo atviros liepsnos židinių ir aliejinių lempų namai žio-
ruoja auksu. Į vidų visi žengiamo alkani ir kone skausmingai
įkvepiame pirmosios brolienės paruoštų garintų ryžių aromato.
Tačiau valgyti dar negalime. Pirmasis brolis išsiunčiamas lau-
kan pagauti vištą. Antrajam broliui skirta užduotis atitrauk-
ti rumą nuo vakarinės pypkės. Trečiasis brolis delnu nuvalo
plokščią akmenį, įtaisyta į kietai suplūktą žemę už mūsų durų.
Ama rausiasi savo krepšiuose, ieško žolelių ir šaknelių, o pirmo-
ji brolienė kursto ugnį. Mažieji sūnėnai ir dukterėčios aplimpa
savo amų kojas ir išpūtę akis vogčiomis mane stebi.

Antrasis brolis grįžta su ruma, kuris dėvi apeiginę mantiją,
gausiai puoštą plunksnomis, kaulais bei žvėrelių uodegomis, ir
nešasi lazda iš džiovintų meldų šaknų. Ruma yra tarpininkas
tarp dviejų pasaulių: sielų karalijos (tiek savų, pavyzdžiui, pro-
tėvių vėlių, tiek išorės dvasių, kurios atneša maliariją, pagrobia
orą iš naujagimių arba suryja mylimų senelių širdis) ir Šaltinio
Šulinio gyventojų. Šįvakar jis pasirodė dėl manęs.

Šeima susirenka tarp pagrindinio namo ir jaunavedžių tro-
belių, kuriose miega broliai su žmonomis. Pirmasis brolis už
kojų laiko vištą. Graudu matyti, kaip beviltiškai ji plaka spar-
nais. Kaimo vyresnieji – jie mums vadovauja ir mumis rūpi-
nasi – išeina į savo verandas ir nusileidžia laiptais. Netrukus iš
namų išlenda ir prie mūsų prisijungia daugiau kaimynų – man
nevalia kęsti savo gėdą vienuoje.

Matau kalvį su šeima, geriausią kaimo medžiotoją su šeima,
Citeh su tėvais ir Citeh brolių Cido su žmona Dehdza, mie-
gančius jaunavedžių trobelėje šalia vyro tėvų namų. Cido visa-
da maloniai su manimi elgiasi, Dehdza man taip pat patinka.
Cido barzdos ir galvos plaukai ilgi, susivėlę: genties vyrams
neleidžiama skustis ar kirptis nuo penkto žmonos nėštumo

mėnesio. Visas kaimas sulaikęs kvapą laukia – kaip kas kartą moteriai pastojus, – kol Dehdzai gims kūdikis ir paaiškės, kad gimimas buvo gerasis, tai yra gimė tobulas berniukas ar net mergaitė, o ne blogasis, žymintis pasirodymą sutvėrimo, kurį vadiname žmogaus atmata.

Ruma įsmeigia į mane akis. Žynys ima drebėti, o kartu su juo barška smulkūs galvos apdangalo ir drabužių papuošimai. Aš kalenu dantimis, virpu ir noriu šlapintis.

– Ama Mata buvo žmonių ir dvasių motina, – ištaria ruma taip tyliai, kad norėdami išgirsti visi palinkstame į priekį. – *Ama* reiškia *motina*, o *Mata* – *kartu*, kadaise žmonės su dvasiomis darniai gyveno vieni greta kitų. Ama Mata priekyje turėjo dvi krūtis, kurias žįsdavo vaikai-žmonės. Ir devynias krūtis ant nugaros, kuriomis maitindavo vaikus-dvasias. Žmonės dirbdavo tik dieną, o dvasios – tik naktį. Kartu su žmonėmis ir dvasiomis dar gyveno buivolai, tigrai, vištos bei ereliai. Bet rojų kažkas būtinai turi sugriauti. – Ruma nukreipia savo lazda į mane: – Kokia to pasekmė?

– Žmonės, dvasios, buivolai, tigrai, vištos ir ereliai turėjo būti atskirti, – baikščiai padeklamuoju.

– Atskirti. Būtent, – taria jis. – Kadangi sprendimas padalyti visatą priimtas dieną, žmonės pirmieji sprendė, kurioje karalystėje gyventi. Jie pasirinko žemę su visais jos medžiais, kalnais, vaisiais ir žvėrimis. Dvasioms atiteko dangaus karalystė, dėl to jos amžiams supyko. Iki šios akimirkos jos keršija žmonijai visokiomis bėdomis.

Šią sakmę esu girdėjusi daugybę kartų, bet žinant, kad žynys ją pasakoja dėl manęs, suskaudo širdį.

– Drėgnuoju metų laiku, – tęsia ruma, – į žemę lietumi nusileidusios dvasios atneša ligas ir potvynius. Pavasarį, prasidėjus sausajam metų laikui, visai triukšmaujame stengdamiesi

išbaidyti piktašias dvasias. Bet jos ne visada pasitraukia. Dvasios ypač pagyvėja naktį. Tai jų laikas, ne mūsų.

Mūsų šeima ir kaimynai atidžiai klausosi. Tai šen, tai ten pasigirsta caktelėjimas liežuvium, išreiškiantis nepritarimą mano elgesiui. Vengiu į susirinkusiuosius išsižiūrėti įdėmiau, nes tuomet teks pripažinti, kaip visiems dėl manęs gėda. Tačiau akimis kažkaip vis tiek surandu Citeh veidą. Jos žvilgsnyje užuojauta. Negarbė degina, niekaip to nenuslėpsiu.

– Garbiname daugybę dievų, bet nėra galingesnio už Apoe Mijehą, kurio vardas reiškia *didžios galios protėvis*. Jis sukūrė pasaulį ir šią priešais mane stovinčią sielą, – ruma akimirka nutyla, kad įsitikintų, ar visi klauso. – Laikomės daugybės tabu. Eidami pro dvasių vartus vyrai negali rūkyti ar kramtyti betelio riešutų sėklų*. Nėščiai moteriai, tokiai kaip Dehdza, negalima lankytis kituose kaimuose, nes ten ji gali persileisti. Žmonai draudžiama perlipti per vyro, gulincio ant miego kilimėlio, kojas. Visada elgiamės atsargiai ir stengiamės atlyginti savo skriaudas, bet meldžiu, mūsų Lijan nenorėjo nieko įžeisti.

Jis sako, kad man nenuitiks nieko bloga?

Ruma pakiša pirštą man po smakru ir pakelia veidą į save. Jis mato tai, ko manyje nepastebi ama. Žinau, kad mato. Viską. Tačiau kitiems taria visai kitą tiesą.

– Ji tik maža alkana mergaitė, – paaiškina žynys. – Saulė visada pakyla, žemė amžiams driekiasi mums po kojų, upės teka nuo kalnų, o medžiai auga link dangaus, kartu gražinkime Lijan į dorą akhų kelią.

Jis tris kartus pabeldžia lazda į žemę. Tada apšlaksto mane vandeniu ir patapšnoja galvą. Ruma man parodė tokią malonę

* Betelio palmės (dar vadinamos katekine areka) riešutų sėklose yra alkaloido arekolino, turinčio narkotinių savybių. Sėklas drauge su betelio lapais kramto Pietryčių, Rytų Azijos gyventojai. (Čia ir toliau – *vert. past.*)

ir atlaidumą, kad nusprendžiu daugiau niekada jo nebebijoti. Bet tuomet jis nususuka atlikti ritualo, kuris mane visiškai apvalys, ir širdis vėl ima drebėti. Žynys paima vištą iš pirmojo brolio rankų, prispaudžia jos kūną prie akmens, kurį anksčiau nuvalė trečiasis brolis, ir nukerta galvą. Mano šeima laiko tiek nedaug vištų, todėl ir kiaušinių surenkame labai mažai. O dabar dėl mano kaltės visa šeima turės mažiau maisto. Brolienės varsto mane žvilgsniais. Bet tada...

Ama paima vištą iš rumos ir greitai nupeša trūkčiojančią skerdeną. Tada *taukšt, taukšt, taukšt*. Ir vištos gabaliukai sumetami į puodą, kabantį virš ugnies, kurią kurstė pirmoji brolienė.

Po dvidešimties minučių ama išpilsto sriubą į dubenėlius. Vyrai susirenka vienoje šeimos namo pusėje, moterys – kitoje. Žemai sutūpę visi laukiame savo dubenėlių. Pasigirdę godaus šliurpimo, siurbčiojimo ir kramtymo garsai vieni džiučiausių, kokius esu girdėjusi, tačiau varlės, uodai ir naktį giedantys paukščiai įspėja, kiek miego valandų jau netekome. Nuo kaulo graužiant kremzlę galvoje ima kibirkščiuoti mintys. Praėjusią naktį sapnavau šunį ant stogo – tai bloga lemiantis ženklas, pranašaujantis, kad pateksiu į bėdą. Taip ir nutiko. Bet dabar, šią akimirką, visa mano šeima, taip pat ir ruma, valgo vištieną ir geria sodrų sultinį. Visai kaip mano sapne. *Netikrame sapne...* Apie kuri melavau... Tačiau tame sapne kiekvienas gavome po *visą* vištą. Vis tiek...

Nėra atsitiktinumo, nėra ir istorijos.